

Licht in donkere tijden

Tekst

Bureau Bax

Beeld

Amsterdam Light Festival

Night Vision, Tom Biddulph & Barbara Ryan, artist impression

Sinds 29 november wordt de Amsterdamse binnenstad verlicht door 30 lichtgevende kunstwerken gemaakt door kunstenaars, designers en architecten van over de hele wereld. Hun ideeën, geïnspireerd op het thema ‘The medium is the message’, werden geselecteerd door de internationale vakjury van Amsterdam Light Festival onder leiding van artistiek directeur Lennart Booij. “Het hoofddoel van het festival is de harten van bezoekers te verwarmen in de donkerste tijd van het jaar.”

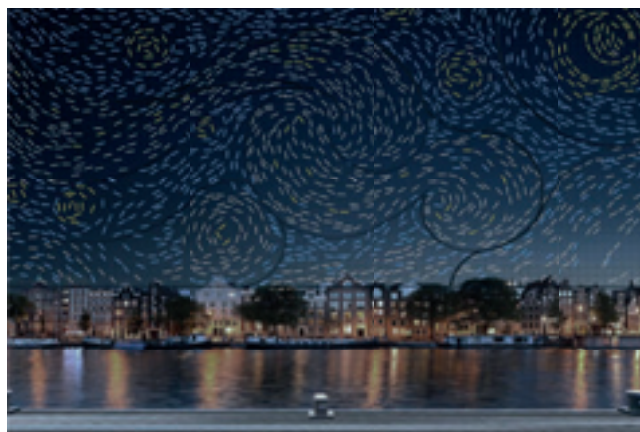
Wat is het verschil tussen het eerste festival in 2012 en deze zevende editie?

“Dat is een megaverskil. Zeven jaar geleden was lichtontwerp in de openbare ruimte nog vrij nieuw. Tegenwoordig zijn er over de hele wereld lichtfestivals, zijn er mensen die zichzelf specifiek als lichtontwerper presenteren en is er technisch veel meer mogelijk. We hebben inmiddels een dedicated team van technisch producenten met ongelooflijk veel praktische kennis en een netwerk van toeleveringsbedrijven waarmee het team snel kan schakelen. Dat maakt het een stuk makkelijker om kunstwerken samen met ontwerpers in eigen hand te ontwikkelen. Door de ervaring die in de jaren is opgedaan weten we bovendien precies welke vragen we moeten stellen om teleurstellingen te voorkomen. Is er op de plek waar het kunstwerk moet komen een elektriciteitskast van de gemeente waaruit we kunnen tappen? En is er water als dat nodig is voor bijvoorbeeld een installatie met nevel? Kunnen bruggen en kades de belasting door het kunstwerk aan? Enzovoorts.”

Ontstaat door de technische ontwikkeling niet het gevaar dat de focus minder op de inhoud komt te liggen en meer op het spektakel?

“Daar moeten we inderdaad voor waken. Technisch is alles mogelijk en kan je een digitaal geprogrammeerde

lichtshow laten zien waarmee je enorm kan imponeren. Dat is niet zo moeilijk, maar dan gaat het niet meer over kunst. Als artistiek leider opereer ik tussen die twee spanningsvelden. Enerzijds heb ik te maken met partijen die highbrow kunst verwachten, anderzijds werk ik met commerciële partijen zoals de Amsterdamse rederijen, die de rondvaarten tijdens het festival verzorgen, die juist wat meer spektakel willen. Het is mijn taak een goed evenwicht te vinden en dus niet alleen werken te selecteren die door hun lichtspel indruk maken. Ik kies ook werken die gewoon statisch licht geven en veel meer bedoeld zijn om naar te kijken als object. Wat doet zo'n werk met zijn

Starry Night, Ivana Jelić en Pavle Petrović, artist impression

omgeving, met de reflectie op het water en hoe komt het over op bezoekers?”

Hoe verloopt het traject van selecteren en uitwerken voorafgaand aan het festival?

“Ruim een jaar voor aanvang van het festival starten we met een open call waarin we kunstenaars, designers, architecten, iedereen die zich aangesproken voelt, oproepen om een voorstel te doen voor een lichtkunstwerk. Het voorstel moet aansluiten op het thema van het festival. Dit jaar is dat ‘The medium is the message’, een uitspraak van de Canadese wetenschapper Marshall McLuhan. Jaarlijks krijgen we vanuit de hele wereld zo’n 650 voorstellen toegestuurd. Daar zit natuurlijk rijp en groen tussen, maar het is elke keer weer verbazingwekkend om te zien waar mensen mee komen. En wat opvalt is dat juist mensen die geen technische barrière voelen, omdat ze de technische kennis ontberen, met de meest bijzondere ideeën komen. Het is vervolgens aan ons om in samenspraak met de ontwerper, te beoordelen of zo’n idee ook haalbaar is. Meestal vallen er om diverse redenen direct zo’n 450 ideeën af en worden de overgebleven 200 voorstellen nader bestudeerd. Uiteindelijk selecteren we 35 concepten waarmee we aan de slag gaan. Ook daarvan vallen tijdens het productieproces een paar werken af omdat het ontwerp bijvoorbeeld toch niet honderd procent veilig blijkt te zijn of een ontwerper ziek wordt. Dat soort dingen heb je niet in de hand.”

Welke criteria bepalen de selectie van de jury?

“De jury bestaat deels uit mensen die een kunstenaarsachtergrond hebben en deels uit mensen die technisch onderlegd zijn. Voorstellen die technisch echt niet haalbaar zijn, filteren we er direct uit. Als we bijvoorbeeld een voorstel krijgen waarin licht een bocht maakt en de ontwerper niet kan vertellen hoe dat kan of moet, houdt het op. Een ander belangrijk aspect is of het kunstwerk bestand is tegen ons klimaat. Kan het werk 53 dagen in weer en wind buiten staan? Hoe is de windbelasting? Hangt het niet door als er sneeuw op ligt? Wat gebeurt er als het vriest? En de vraag ‘Is licht de kernkwaliteit van het kunstwerk?’ dat is ook een belangrijk criterium. Een geweldige sculptuur met een spotje erop is geen lichtkunst. En er zijn natuurlijk ook artistieke criteria die nauw samenhangen met het thema. Als een voorstel geen verbinding heeft met het thema, voldoet het niet.”

MENSEN DIE GEEN
TECHNISCHE BARRIÈRE
VOELEN, KOMEN MET
DE MEEST BIJZONDERE
IDEEËN

Hoe vertaalt het thema zich naar de kunstwerken?

“Dat is per kunstwerk heel verschillend. Een mooi voorbeeld is *Absorbed by Light*, een beeldhouwwerk op een vlonder voor de Hermitage van de Britse kunstenaar Gali May Lucas. Het stelt drie mensen voor op een bankje die gebiologeerd naar hun telefoon staren. Hun gezichten worden beschreven door het blauwe licht van hun device. Het thema is hier heel letterlijk genomen. Het zet mensen aan het denken over hoe verbonden ze zijn met hun telefoon. Dat geldt ook voor het werk *Waiting....* van de Nederlandse architect Frank Foole. Je ziet zo’n rad draaien dat je ook altijd op je scherm ziet als je moet wachten als je iets downloadt. Blijf je wachten? Breek je t downloaden af? Zal er iets verschijnen? In zijn werk wordt af en toe iets gepresenteerd, het wachten is de moeite waard, maar je weet nooit wanneer en voor hoe lang. Het is interessant om te zien hoe er met het thema wordt gespeeld en hoe alle kunstwerken samen weer een groter verhaal vertellen.”

In hoeverre worden de ontwerpen bepaald door de plek waar ze komen te staan?

“Ook dat verschilt enorm. Er zijn ontwerpers die een ontwerp maken en tegen ons zeggen ‘ik hoor wel waar jullie het willen plaatsen’. En er zijn ontwerpers die via google-maps de route nauwkeurig bestuderen en een voorstel doen voor een specifieke plek. We hebben een vaste route waarlangs de rondvaartboten varen. Op die route zijn de meeste kunstwerken te zien. Daarnaast hebben we een wandelroute die ook die kunstwerken aandoet maar ook nog wat ommetjes maakt naar meer parkachtige settings waar het wat donkerder is. Amsterdam is een volop verlichte stad die in de kerstperiode extra feestverlichting heeft. De kunstwerken moeten dus concurreren met het licht van de stad. Er is dan ook goed gekeken of de kunstwerken op de plek waar ze staan wel tot wasdom komen en niet wegvallen door het licht van de omgeving.”

En dat geldt ook voor de gebouwde omgeving?

“Ja klopt, de werken moeten ook concurreren met het verkeer en de bebouwing van de stad. De ruimtelijke kwaliteit van een ontwerp is dus belangrijk. We willen dat een kunstwerk ook van een afstand iets met de beschouwer doet en dat het niet wegvalt in de openbare ruimte. De werken worden allemaal uniek voor het festival gebouwd. We weten van tevoren nooit zeker hoe het gaat uitpakken. Dus elk jaar zijn er momenten van euforie omdat iets veel mooier uitpakt dan verwacht, maar er zijn soms ook teleurstellingen. We proberen zo veel mogelijk van tevoren uit te meten en te testen, maar je kunt niet uitsluiten dat dat gebeurt.”

— SERGE SCHOEMAKER -TRANSMISSION

“Het mooie van kunst vind ik dat het geen concrete functie heeft zoals bij architectuur. Wat het met beschouwers doet is open. Ze kunnen geraakt worden, het mooi vinden of er een boodschap in lezen. Dat is niet te voorspellen. Ik hoop dat *Transmission* iets doet met de bezoekers van Amsterdam Light Festival, iets wat ze mee naar huis nemen en nog eens in hun gedachten voorbij laten komen.” De Nederlandse Serge Schoemaker (1975) studeerde architectuur aan de Technische Universiteit Delft. In 2008 richtte hij zijn eigen bureau op. De projecten waarmee het bureau zich bezighoudt variëren van interieurs, installaties en landschapsobjecten tot transformaties en nieuwe gebouwen, voor particulieren én de openbare ruimte. Voor het Amsterdam Light Festival ontwierp Schoemaker *Transmission*. “Dagelijks zijn we bezig met het verzenden van foto’s, berichten en teksten. Emoties worden teruggebracht tot codes en verzonden naar iemand anders. Het verzenden, het zweven door de lucht, die tussenfase vind ik fascinerend en is het uitgangspunt voor *Transmission* dat als een golf van licht door de lucht lijkt te bewegen.” De opzet van de installatie is relatief eenvoudig en bestaat uit een gekromd vlak van 6 bij 20 meter opgebouwd uit lijnen van geschuurd plexiglas waar licht doorheen beweegt. Het geheel is met lange staalkabels verbonden aan twee torens die 50 meter uit elkaar en daarmee uit het zicht staan opgesteld op het Westerdok. Het lichtkunstwerk hangt deels boven het water en deels boven de kade waardoor je eronderdoor kan varen, lopen en fietsen. “Als architect heb ik diverse ontwerpmiddelen tot mijn beschikking, bij ontwerpen met licht is dat veel beperkter, maar je krijgt er wel de dimensie van tijd en verandering bij. Licht kan bewegen en dat schept mogelijkheden die je bij gewone architectuurprojecten niet hebt. Ik zoek naar de kruisbestuiving, naar manieren waarop de twee dimensies elkaar kunnen versterken.” www.sergeschoemaker.com

Speelt duurzaamheid een rol bij de selectie?

“We vinden duurzaamheid heel belangrijk en geven daar zo goed mogelijk vorm aan. Zo proberen we werken door te verhuren aan andere festivals. Dat is langzamerhand ook een van onze inkomstenbronnen geworden. Dus dan gaat het om duurzaam in de zin van dat het werk niet wordt weggegooid, maar een tweede of derde leven krijgt. We kijken naar het energieverbruik van werken. Met de toepassing van led is dat aanzienlijk afgenomen. Ook kijken we of het gebruikte materiaal herbruikbaar is, als het werk niet wordt doorverhuurd. Constructies van staal bijvoorbeeld zijn recyclebaar, als er met kunststof of plastic wordt gebouwd is dat ingewikkelder. Verder zijn er ontwerpers die zelf recyclen. Een deel van het kunstwerk Parabolic Lightcloud van het duo amigo & amigo bijvoorbeeld is gemaakt van plastic uit afgedankte petflessen. Ook bouwen we de kunstwerken zoveel mogelijk in Amsterdam. De ontwerpers worden begeleid door een team van technisch producenten die weer samenwerken met bedrijven in de regio van Amsterdam.”

DE KUNSTWERKEN
MOETEN CONCURREREN
MET HET
LICHT VAN DE STAD

— PETER SNIJDER - ARCHESTEXTURES: PORTAM CIVITATIS

Portam Civitatis is het tweede kunstwerk uit een familie van kunstwerken opgebouwd uit een aluminium frame voorzien van gaatjes waar elastische witte draden doorheen geweven zijn die met blacklight worden aangelicht. Het effect is een indrukwekkende lichtgevende gotische poort. De Belgische Peter Snijder (1974) is een autodidactische kunstenaar-uitvinder, die ook kleinere lichtsculpturen maakt voor in huis, met een achtergrond als elektriciën. “Pikkedonker moest het in het begin zijn voor mijn lichtkunstwerken, maar daar ben ik van af gestapt. Ook bij daglicht is er sprake van een bepaalde schoonheid. Door het overdag ook aan te lichten, zie je bovendien het kunstwerk groeien naarmate het donkerder wordt.” Inspiratie haalt de kunstenaar uit de gotische kerkjes op het platteland van de Kempen waar de tijd een klein beetje heeft stil gestaan. “Net als in de gotiek bestaan mijn werken uit perfecte rechte lijnen die door kleine verschuivingen vlakken en bogen vormen. Die bogen zijn essentieel, want ze vangen de krachten van de bouwwerken op.” Voor Snijder staat elke rechte lijn voor een individu die zijn eigen meningen en doelen heeft. Zijn werk laat zien hoe in een individualistische wereld al die verschillende meningen, al die nuances, kleine verschuivingen veroorzaken en samen zorgen voor perfecte, krachtige bogen. “Ik weet niet hoe bezoekers van het festival mijn Portam Civitatis zullen ervaren. Sommigen zullen komen voor het wauw-effect, anderen constateren dat het een blauwdruk is van een gotische poort en weer anderen gaan op zoek naar de filosofie erachter. Mijn doel is vooral te verrassen en te prikkelen.” www.akollade.be

Welk kunstwerk springt er voor jou persoonlijk uit?

“Shadow Scapes van de Zuid-Afrikaanse beeldhouwer Marcus Neustetter spreekt mij erg aan. Met vrij simpele middelen - hij projecteert schaduwen van objecten uit Het Scheepvaartmuseum groot op de muur van het museum - bereikt hij een indrukwekkend resultaat. Hij haalt de collectie als het ware naar buiten. De nadruk ligt daarbij op objecten uit een bijzondere expositie over de relatie tussen Nederland en Nederlands-Indië. ‘The medium’ is letterlijk ‘the message’. Een ander sterk voorbeeld is Light a Wish: lichtgevende paardenbloem pluisjes die zich over de grachten verspreiden en die doen denken

aan je eerst verliefdheid. Ook hier geldt ‘The medium is the message’ maar dan op een meer poëtische manier. Heel mooi.”

Wat maakt deze lichtontwerpen tot kunst?

“Ze spreken mensen aan, ze verrassen en maken uiteindelijk het ondenkbare denkbaar en het onzichtbare zichtbaar. En dat is wat kunst doet.”

- MEER INFORMATIE

Het Amsterdam Light Festival is nog tot 20 januari 2019 te bezoeken. www.amsterdamlightfestival.com

DOOR DE TOEPASSING
VAN LED IS HET
ENERGIEVERBRUIK
AANZIENLIJK
AFGENOMEN

Parabolic Lightcloud, amigo & amigo, artist impression